

O B Z O R N I K

NIETZSCHE KOT FILOZOF NEMŠTVA

Življenjska funkcija filozofije je v tem, da skuša človeško življenje v vseh njegovih vršitvah in oblikah spraviti do čim večje pojmovne jasnosti in s tem do čim večje trdnosti. In ker je ena izmed mnogih življenjskih oblik tudi narodnost, zato se filozofi trudijo, določiti ne le bistvo narodnosti vobče, ampak tudi „duha“ poedinih narodov. Taka razmišljanja najdemo o najrazličnejših narodih, spričo najnovejših dogodkov na Nemškem pa nas posebno zanima bistvo nemštva. O njem so razpravljali mnogi misleci; najuspešnejši v analizi, a tudi v kritiki nemškega duha pa je bil najslavnejši in najvplivnejši novejši nemški filozof Friderik *Nietzsche*.

Nietzsche se je mnogo bavil z zagonetko nemškega bistva in po pravici se smatra za utelešeno nemštvo, saj vidimo na njem samem vse one poteze, ki jih je odkril kot značilne za nemštvo. Povedal je Nemcem najbridkejše resnice; silno ostre sodbe o njih so zlasti v njegovi rokopisni ostalini.¹ Nietzschejeva kritika nikakor ne izvira iz sovraštva do Nemcev, temveč iz njegove globoke ljubezni do lastnega naroda. Vojne proti Francozom 1870./1871. se je udeležil kot prostovoljni bolničar. Kmalu po končani vojni pa je doživel veliko razočaranje. Pričakoval je, da bo zmagovita in združena Nemčija posvetila vse svoje moči kulturnim nalogam, doživeti pa je moral, kako je bila v Bismarckovi dobi, ki jo imenuje dobo poneumnjevanja, vsa pozornost Nemcev posvečena vprašanju moči, bogastva in udobja. Zato je nejevoljno vzkliknil: „Deutschland, Deutschland über alles“ je morda najbolj bedasta parola, kar jih je kdaj bilo. Čemu sploh Nemčija — vprašam — če noče, ne zastopa, ne prikazuje nečesa, kar ima več vrednosti kakor to, kar je zastopala katerasibodi druga dosedanja sila! Sama na sebi je Nemčija samó ena velika država več, ena abotnost več na svetu.“ To prvo razočaranje je izhodišče Nietzschejeve analize in kritike nemštva. Točne so naslednje njegove besede: „Kakor ljubi vsaka stvar svojo prisposobo, tako ljubi Nemec oblake in vse, kar je nejasno, nastajajoče, somračno, vlažno in zastrto. Vse negotovo, neizoblikovano, premikajoče se in rastoče čuti kot ‚globoko‘.“

Najbolj zgoščena formula za nemštvo, ki jo je podal Nietzsche, se glasi: „Nemca ni, on žele nastaja.“ V tem vidi Nietzsche vzrok, da so Nemci nedoumljivejši, obširnejši, protislovnejši, neznanejši, nepreračunljivejši, presenetljivejši, kot so drugi narodi samim sebi. V nemštvu je odkril veliko protislovnost. Znan Goethejeve besede: „Dve duši, oh, sta v mojih prsih!“ Nietzscheja ne zadovoljujejo, ker vidi v Nemcu mnogo več kot dvoje duš. Na ta način pojasnjuje dejstvo, da so Nemci edini v javnosti evropskega kulturnega kroga že tisoč let živeči narod, ki vzbuja pri svojih sosedih globoko in trajno vznemirjenost.

Čim bolj se je Nietzsche poglobljal v bistvo nemštva, tem ostreje in brezobzirneje so postajale njegove sodbe o Nemcih. V nemški neizvretosti je videl najprej nekaj mladega, krepkega in častnega v primeri s „starimi“ zapadnoevropskimi narodi in je upal, da bo nemštvo dalo človeštvu kaj nezaslišano velikega; pri poznejšem Nietzscheju pa je vedno bolj prevladovala bojazen za

¹ Prim. Fr. Nietzsche, Die Unschuld des Werdens, der Nachlass I, II, 1931, in E. Bertram, Nietzsche, 1921⁵.

evropsko kulturo zaradi nevarnosti, ki ji preti od nemške dionizičnosti. Imenoval je Nemce celó zaviralce kulture in zločince nad kulturo.

Če vemo, s kakšnim ponosom je Nietzsche gojil rodbinsko tradicijo, da so Nietzscheji potomci poljskih grofov Nickih, in da je svoj komplicirani in protislovni značaj razlagal z mešanico germanstva in slovanstva v svoji krvi, se ne bomo čudili, da je pojasnjeval tudi neustaljenost nemškega duha z mešanjem različnih narodov in ras. Pri tem pa ni mislil samo na Slované, temveč tudi na druge, celó na predarijske sestavine v današnjem nemštvu. Po tej teoriji bi torej bili Nemci mešanica različnih sestavin, ki se še vedno niso mogle spojiti in zlití, kakor n. pr. pri Francozih.

V odkrivanju nevarnih globin in vrtnicev v nemški duševnosti Nietzsche ni bil prvi, temveč samo najuspešnejši in najbrezobzirnejši. Zato tudi čuvstva neugodja in trpljenja nemštva nad samim seboj ne najdemo prvič šele pri Nietzscheju, temveč n. pr. že pri Goetheju, samo da ju je Nietzsche v tem oziru najjasneje in najstrastneje izrazil, rekoč: „Dober Nemec biti, se pravi raznemčiti se.“ Iz hrepenjenja po skladnosti in izoblikovanosti je Nietzsche v svoji zadnji dobi zametaval vse, kar je značilno nemškega. Protestantizem, iz katerega je sam izšel, je tedaj označeval za kulturni zločin, pred nemško glasbo, za katero se je nekdanj silno navduševal in v kateri je videl najvernejši izraz nemškega bistva, je sedaj svaril. Bil je ponosen na to, da je pisal nazadnje več v francoščini in latinščini kakor v nemščini.

Kakor Goetheju, je tudi Nietzscheju in vsemu nemštvu vrojeno mogočno hrepenenje po odrešitvi, ustaljenosti in harmoničnosti, ki jih vidijo Nemci že od nekdanj v južnih deželah, pri Grkih in Romanih, v njihovem načinu življenja in v njihovi ustaljeni kulturi. Tja vleče Nemce neka neodoljiva sila.

Po tej prodirni in genialni Nietzschejevi analizi nemštva se ne bomo več tako močno čudili protislovnosti in kaotičnosti hitlerjanstva v katerem se samo na Nemcem možen način „druži“ pogansko germanstvo s krščanstvom, nasilstvo in socialna gesla, reakcija in progres. Vsaj nekoliko razumljivejše nam je sedaj tudi dejstvo, da je dobil krmilo velike nemške države v roke vprav tak mož, kakršen je Adolf Hitler.

Presuniti pa naš mora globoka tragika nemškega duha, ki je v tem, da nemštvo — povsem v nasprotju z Goethejevim „Faustom“ — hoče dobro vsem, a rodi toliko zla sebi in drugim. Zavedati se tudi moramo stalne nevarnosti, ki preti nemški in vsej evropski kulturi zaradi nemške demonije. *M. Robič.*

KNJIŽEVNA POROČILA

Tone Seliškar: *Nasedli brod*. Roman v treh delih. Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1932. 434 str.

V romanu „Nasedli brod“ se nam je Seliškar prvič predstavil v široki koncepciji, v velikem tekstu deloma iz naših razmer pred vojno, med vojno in po vojni, deloma pa iz vojne kot take, z doživetji iz nje v fronti in za fronto. Do zdaj smo ga poznali predvsem kot socialnega pesnika, katerega zbirka „Trbovlje“ ostane za vselej viden in važen mejnik v naši literaturi. Tako nam je tedaj Seliškar s tem romanom pokazal, da njegova pot nikakor ni zaključena, ampak da gre v šir in da je premaknil težišče svojega umetniškega opazovanja iz neposredno proletarsko-socialnega miljeja v malomeščanski